

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

**ПОЛОЖЕННЯ ПРО КОМПЛЕКСНИЙ КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ЕКЗАМЕН**

галузь знань: 01 Освіта/ Педагогіка
спеціальність: 016 Спеціальна освіта
освітня програма: Олігофренопедагогіка. Здоров'я людини
рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень
спеціалізація (за наявності) – 016.02 Олігофренопедагогіка
кваліфікація: бакалавр зі спеціальної освіти (олігофренопедагог)
форма навчання: денна, заочна

Положення ухвалено на засіданні
Вченої ради факультету,
Протокол № 12 від « 24 » грудня 2024 р.

1. Організаційно-методичні вказівки

Комплексний кваліфікаційний державний екзамен (далі – екзамен) є заключним підсумковим контролем, метою якого є визначення рівня професійної придатності випускників освітньо-професійної програми «Олігофренопедагогіка. Здоров'я людини» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти до роботи в галузі 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю «Спеціальна освіта». Екзамен проводиться у відповідності до «Положення про атестацію здобувачів вищої освіти та екзаменаційну комісію в ДВНЗ «УжНУ» за № 519/01-17 від 04.03.2015р.

Відповідальним за організацію екзамену є деканат факультету, кафедра фізичної терапії, реабілітації, спеціальної та інклюзивної освіти за безпосереднє проведення екзамену і визначення індивідуальних оцінок – державна екзаменаційна комісія.

До екзамену допускаються тільки ті здобувачі освіти, у яких немає заборгованостей, які виконали навчальний план в повному обсязі.

Здобувачі вищої освіти зобов'язані: своєчасно з'явитися на екзамен; під час підготовки до відповіді користуватися виключно чернеткою, виданою секретарем комісії з печаткою факультету; надати максимально повну відповідь на всі питання білету та членів комісії; дотримуватися встановлених правил проведення екзамену та вимог. За грубе порушення встановлених правил проведення екзамену голова державної комісії за згодою членів комісії може не допустити здобувача до участі в екзамені.

Усі зміни і доповнення до цього положення проводяться за рішенням Вченої ради факультету та державної екзаменаційної комісії не пізніше як за місяць до проведення екзамену з обов'язковим інформуванням здобувачів.

2.2. Методика проведення контролю

Опитування випускників проводиться на відкритому засіданні державної екзаменаційної комісії. У випадку спірної оцінки голова комісії приймає рішення шляхом проведення відкритого голосування серед членів комісії.

Під час екзамену перевіряється теоретична підготовленість з таких навчальних дисциплін: «Педагогіка інклюзивного навчання», «Корекційна психопедагогіка», «Спеціальна методика дошкільного виховання», «Спеціальна методика початкового навчання», «Спеціальна методика навчання української мови і літератури», «Спеціальна методика навчання математики», «Спеціальна методика навчання соціально-побутового орієнтування», «Психолого-педагогічні основи діяльності асистента вчителя, асистента вихователя закладів освіти» (Додаток 1).

Оцінювання проводиться за результатами усної відповіді на білети, питання яких відповідають змісту навчальних програм даних курсів та включають важливі елементи знань з інших навчальних курсів навчального плану та схвалені вченою радою факультету.

Структура білетів містить три питання. Оцінки з екзамену виставляє кожен член екзаменаційної комісії з кожного запитання у балах згідно з критеріями оцінювання за 100-бальною шкалою, а також за шкалою ECTS у відповідності до загальнонаціональної та Болонської систем оцінювання успішності (Табл. 2).

Якість відповідей здобувача на додаткові запитання членів ЕК враховується при оцінюванні запитань екзаменаційного білета.

Після закінчення екзамену на закритому засіданні ЕК визначається середній бал оцінок членів ЕК з кожного запитання. Підсумкова оцінка формується як середня з оцінок усіх присутніх членів комісії. Сума цих середніх балів переводиться в оцінку за національною шкалою.

В умовах **дистанційного навчання** Комплексний кваліфікаційний державний екзамен в усній формі проводиться дистанційно в синхронному режимі у формі відеоконференції із забезпеченням гарантованої автентифікації здобувачів вищої освіти за допомогою Google Meet. Кафедра надсилає на корпоративну пошту здобувача вищої освіти покликання на відеоконференцію, що дозволяє приєднатися до неї. Здобувач вищої освіти в новій вкладці автентифікується в MOODLE, відкриває курс «Атестація», отримує білет, готує відповідь на питання білету та відповідає на них. Екзаменаційна комісія обговорює оцінки відповідей здобувачів вищої освіти та повідомляє їх здобувачам вищої освіти. Після закінчення атестації відеоконференція завершується.

Таблиця 1

Критерії оцінювання відповіді здобувача вищої освіти на комплексному кваліфікаційному державному екзамені

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах	Критерії оцінювання
Початковий	0-35	Здобувач вищої освіти: 1. Не відповів на основні запитання, відмовився відповідати на додаткові. 2. Наявне виразне негативне ставлення до професійної діяльності
	36-60	Здобувач вищої освіти: 1. Не відповів на запитання екзаменаційного білету, а лише на окремі додаткові питання членів ЕК. 2. Свої думки не аргументує, прикладів не наводить. 3. Не виявляє знань ні основної, ні додаткової літератури.
Середній	61-73	Здобувач вищої освіти: 1. У своїй відповіді виявляє знання і розуміння основного матеріалу програми комплексного кваліфікаційного екзамену, проте окремі теми відтворює із значними прогалинами. 2. Вміє аргументувати висловлені думки, проте не виявляє при цьому достатньої самостійності, а обмежується, головним чином, наслідуванням підручника та лекцій викладачів. 3. Ілюструє деякі положення теоретичного матеріалу прикладами. 4. Всієї обов'язкової спеціальної наукової літератури, рекомендованої НМК дисциплін не засвоїв, але із змістом кількох основних праць обізнаний. 5. Вміє робити аналіз педагогічних фактів, проте при цьому допускає окремі помилки, які виправляє з допомогою викладача.

Достатній	74-89	Здобувач вищої освіти: 1. Відповів на всі питання, в т.ч., й додаткові, проте з окремими неточностями. 2. Вміє самостійно аргументувати основні теоретичні положення, які він викладає у своїй доповіді, проте іноді потребує навідних питань для аргументації. 3. Ілюструє наведені у відповіді думки потрібними прикладами, причому не тільки запозиченими з підручника, а й підібраними самостійно. 4. Зіставляє теоретичні відомості з потребами педагогічного процесу. 5. Виявляє знання обов'язкової спеціальної наукової літератури.
Високий	90-100	Здобувач вищої освіти: 1. Глибоко і докладно відповів на всі питання, в т.ч., поставлені йому членами ЕК. 2. Вміє самостійно аргументувати теоретичні положення. 3. Ілюструє наведені у відповіді думки потрібними прикладами, підібраними самостійно і запозиченими з підручника. 4. Уміло зіставляє теоретичні відомості із змістом педагогічної практики, зокрема, з питаннями освіти дітей з інтелектуальними порушеннями та корекційної роботи з ними. 5. У своїй відповіді виявляє знання обов'язкової і додаткової спеціальної наукової літератури, знання праць провідних педагогів-дефектологів, спеціальних психологів, логопедів, сучасних науковців.

Таблиця 2

Загальна шкала оцінювання

4-х бальна шкала оцінювання	Методика визначення оцінки	100-бальна оцінка	Оцінка за шкалою ECTS
Відмінно	За сумою балів, отриманих за відповіді на чотири питання за таблицею 2.	90-100	A
Добре		82-89	B
Задовільно		74-81	C
		64-73	D
Незадовільно		60-63	E
		35-59	FX
		0-34	F

За результатами оцінювання студентів голова комісії визначає кінцеву оцінку згідно оцінок кожного з членів державної комісії та вносить оцінки у відомість оцінювання успішності (табл. 4).

**Відомість
оцінювання успішності
(варіант чернетки)**

№	Прізвище, ім'я	Рейтингові оцінки членів комісії					Кінцева 100-бальна оцінка	Традиційна оцінка	Оцінка за шкалою ECTS
		1	2	3	4				

Результати екзамену оголошуються здобувачам головою державної екзаменаційної комісії після узгодження з членами комісії по закінченню екзамену. Схвалені державною екзаменаційною комісією оцінки оскарженню не підлягають.

Програма комплексного кваліфікаційного державного екзамену для здобувачів ВО першого (бакалаврського) рівня спеціальності 016 Спеціальна освіта спеціалізації 016.02 Олігофренопедагогіка освітньої програми «Олігофренопедагогіка. Здоров'я людини»

КОРЕКЦІЙНА ПСИХОПЕДАГОГІКА

МОДУЛЬ I. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНОЇ ПСИХОПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Корекційна психопедагогіка як наука

Корекційна психопедагогіка як наука про вивчення, виховання, навчання та шляхи корекції розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями (ІП). Предмет та завдання корекційної психопедагогіки. Основні категорії корекційної психопедагогіки. Зв'язок корекційної психопедагогіки з медичними науками, загальними та спеціальними психолого-педагогічними дисциплінами, спеціальними методиками. Сучасний розвиток корекційної психопедагогіки в Україні.

Тема 2. Діти з інтелектуальними порушеннями, як об'єкт вивчення, виховання та навчання

Соціально-педагогічні фактори, що впливають на проблему вивчення та організації допомоги дітям з інтелектуальними порушеннями. Сучасні психолого-педагогічні класифікації інтелектуальних порушень. Психолого-педагогічна характеристика осіб з порушеннями інтелекту. Склад учнів спеціальної школи та спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти.

Тема 3. Система спеціальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні.

Диференційована система спеціальних закладів для осіб з ІП в залежності від ступеня виразності порушення та віку дитини. Принципи побудови спеціальних закладів.

Заклади системи соціального забезпечення, заклади охорони здоров'я. Спеціальні навчально-виховні заклади дітей з ІП системи Міністерства освіти і науки. Заклади нового типу.

Завдання спеціальної школи у справі навчання, послаблення або подолання недоліків психофізичного розвитку учнів з ІП та їхньої інтеграції в сучасній системі соціальних відносин. Взаємозв'язок всіх завдань.

Організація корекційно-виховної роботи у спеціальному закладі дошкільної освіти, навчально-реабілітаційному центрі.

Тема 4. Навчання, виховання, розвиток та корекція як єдиний педагогічний процес

Єдність навчання, виховання, розвитку, корекції як основна закономірність педагогічного процесу в спеціальній школі.

Сутність корекційно-виховної роботи. Л.С. Виготський про складну структуру та закономірності аномального розвитку, можливості корекції порушень інтелектуального розвитку дітей з ІІ. Вчення Л.С. Виготського про зону найближчого розвитку та про використання обхідних шляхів у корекційно-виховній роботі. Опора на позитивні можливості учнів у навчально-виховному процесі. Основні напрямки корекційної роботи у спеціальній школі. Засоби корекції, умови корекційної роботи. Значимість раннього виявлення патології психофізичного розвитку та ранньої спеціальної педагогічної роботи з дітьми для підвищення ефективності корекційно-виховної роботи.

Тема 5. Навчання, виховання і трудова підготовка дітей з помірними і важкими інтелектуальними порушеннями

Характеристика дітей з помірним, важким ступенем інтелектуального порушення. Мета та завдання спеціальних закладів для дітей з важкими порушеннями інтелекту. Зміст і організація навчальної та корекційно-виховної роботи з дітьми помірною та важкою ступеня ІІІ.

МОДУЛЬ ІІ. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Тема 6. Сутність процесу навчання дітей з інтелектуальними порушеннями

Особливості навчального процесу в спеціальній школі. Характеристика структури навчальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями. Навчання як шлях інтеграції дитини з інтелектуальними порушеннями в сучасній системі соціальних відносин. Структура процесу навчання. Основні вимоги до викладу нового навчального матеріалу, закріплення та повторення його. Шляхи активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання.

Тема 7. Зміст освіти дітей з інтелектуальними порушеннями

Основні вимоги до змісту освіти в спеціальній школі (корекційна спрямованість, концентричність розташування матеріалу, реалізація міжпредметних зв'язків, диференціація, науковість, доступність). Нормативні документи, що регламентують зміст корекційної освіти: Базовий навчальний план, типові навчальні плани, навчальні програми. Підручники та навчальні посібники для спеціальної школи.

Тема 8. Принципи навчання дітей з інтелектуальними порушеннями

Система основних принципів навчання в корекційній психопедагогіці. Характеристика принципів спеціальної дидактики (виховуючий характер навчання, принципи науковості, доступності знань; систематичності та послідовності в навчанні; міцності, наочності знань; свідомості та активності учіння). Індивідуальний та диференційований підхід як провідний принцип навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Корекційно-розвиваюча та практична спрямованість принципів навчання у спеціальній школі.

Тема 9. Методи навчання дітей з інтелектуальними порушеннями

Поняття про методи, прийоми та засоби навчання. Сучасні класифікації методів навчання у спеціальній школі: за джерелом знань, дидактичною метою, характером пізнавальної діяльності учнів; методи організації, здійснення та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності. Критерії вибору методів навчання. Характеристика особливостей реалізації в спеціальній школі методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Раціональне поєднання методів навчання. Елементи програмованого та проблемного навчання в спеціальній школі. Залежність вибору методів навчання від дидактичної, виховної та корекційно-розвивальної мети, складу учнів, особливостей навчального матеріалу тощо.

Тема 10. Форми організації навчання в закладах для дітей з інтелектуальними порушеннями

Урок як основна форма організації навчання. Сучасні психолого-педагогічні вимоги до уроку. Особливості уроку в спеціальній школі. Корекційно-спрямована структура уроку. Типи та структура уроків. Підготовка вчителя до уроку.

Екскурсія як форма навчальної роботи в спеціальній школі. Підготовка до екскурсії, вимоги до її проведення. Доцільність проведення нетрадиційних уроків в спеціальній школі.

Тема 11. Домашня навчальна робота учнів. Структура самопідготовки та форми її організації

Корекційно-виховне значення самопідготовки в спеціальній школі (школі-інтернаті), вимоги до її організації, тривалості та проведення. Структура самопідготовки. Форми організації домашньої навчальної роботи учнів. Взаємозв'язок у роботі вчителя та вихователя.

Тема 12. Перевірка та оцінювання знань, умінь та навичок учнів з інтелектуальними порушеннями

Функції перевірки та оцінювання навчальних досягнень учнів. Види перевірок у спеціальній школі.

Стимулююча та корекційна роль оцінки в спеціальній школі. Критерії оцінки знань, умінь та навичок. Специфіка контролю знань, умінь та навичок учнів з інтелектуальними порушеннями, вимоги до його організації. Умови ефективності контролю за навчально-пізнавальною діяльністю учнів.

Особливості проведення контрольних робіт. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів за 12-бальною шкалою оцінювання. Врахування індивідуальних особливостей учнів з ІП у процесі оцінювання їх навчальних досягнень.

МОДУЛЬ ІІІ. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Тема 13. Сутність, принципи, завдання та методи виховання дітей з інтелектуальними порушеннями

Сучасні проблеми виховання дітей з інтелектуальними порушеннями. Завдання та зміст виховання у спеціальній школі. Особливості виховного процесу. Принципи виховання. Провідна роль діяльності у вихованні.

Основні методи виховання учнів спеціальної школи, особливості їх реалізації. Проблеми соціалізації осіб з ІІІ.

Тема 14. Трудове навчання і виховання учнів з ІІІ. Профорієнтаційна робота у спеціальній школі

Освітня, виховна та корекційна роль праці в спеціальній школі. Мета, завдання, зміст та організація трудового навчання у спеціальній школі. Етапи трудового навчання. Зв'язок уроків ручної праці із загальноосвітніми предметами.

Система трудової підготовки дітей з ІІІ в Україні. Професійно-трудове навчання в спеціальній школі, його завдання і зміст. Види професійно-трудової підготовки.

Мета, завдання та зміст трудового виховання учнів з ІІІ.

Роль професійної адаптації у формуванні життєвих планів учнів. Працевлаштування та соціально-трудова адаптація випускників спеціальної школи.

Тема 15. Виховання дітей та підлітків з порушеннями інтелекту в сім'ї

Умови правильного сімейного виховання. Особливості та зміст виховання дитини з ІІІ в сім'ї.

Форми та методи роботи спеціальної школи з сім'ями школярів. Характеристика колективних та індивідуальних форм, зміст роботи вчителя з батьками учнів.

Тема 16. Вивчення та формування дитячого колективу

Роль колективу у вихованні дітей з ІІІ.

Сутність поняття «колектив». Структура дитячого колективу. Прийоми формування дитячого колективу. Стадії формування дитячого колективу. Особливості формування дитячого колективу у спеціальному закладі загальної середньої освіти.

Індивідуальний та диференційований підхід до учнів залежно від психофізичних особливостей, структури дефекту та стадії розвитку колективу. Педагогічне керівництво колективом. Учніське самоврядування у спеціальній школі.

Тема 17. Морально-правове виховання у спеціальній школі

Актуальність, завдання та сутність морального виховання учнів спеціальної школи в сучасних умовах. Особливості формування моральних уявлень і понять у дітей з ІІІ. Шляхи морального виховання в навчальній, позакласній та позашкільній роботі. Форми та методи морального виховання учнів.

Виховання правосвідомості і поведінки учнів з ІІІ засобами навчальної та позакласної роботи. Форми та методи морально-правового виховання учнів.

Тема 18. Екологічне виховання учнів з інтелектуальними порушеннями

Актуальність та значення екологічного виховання учнів спеціальної школи. Завдання екологічного виховання. Форми та методи екологічного виховання школярів з ІІІ у процесі навчання та позакласної роботи.

Тема 19. Фізичне виховання учнів з інтелектуальними порушеннями

Особливості фізичного розвитку школярів з ІІ. Роль фізичного виховання в корекції недоліків психофізичного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. Завдання фізичного виховання у спеціальній школі. Засоби та форми фізичного виховання. Реалізація індивідуального та диференційованого підходу до учнів в процесі фізичного виховання.

Система фізичного виховання у спеціальному закладі загальної середньої освіти. Урок – основна форма організації фізичного виховання учнів. Структура уроку фізичної культури. Форми позакласної фізкультурної роботи: спортивні секції, гуртки, ритміка, ЛФК, рухливі ігри, санітарно-гігієнічні та оздоровчі заходи. Лікувальні та профілактичні заходи в системі фізичного виховання.

Тема 20. Естетичне виховання учнів з інтелектуальними порушеннями

Сутність та завдання естетичного виховання у спеціальній школі, його роль в реалізації корекційних завдань школи. Зміст, форми і методи естетичного виховання в навчальному процесі і позакласній роботі.

Формування та розвиток творчих здібностей учнів з ІІ. Роль художніх гуртків, виставок, художньої літератури у естетичному вихованні.

МОДУЛЬ ІV. ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ РОБОТИ У СПЕЦІАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Тема 21. Педагогічний персонал спеціальної школи, НРЦ

Вчитель спеціальної школи. Його права і обов'язки. Особливості роботи вихователя спеціальної школи. Основні напрямки діяльності класного керівника і вихователя. Завдання і зміст роботи логопеда, психолога спеціальної школи.

Тема 22. Професіограма корекційного педагога (олігофренопедагога), особливості його педагогічної діяльності

Провідна роль вчителя-дефектолога у навчанні та вихованні дітей з ІІ. Професійно-педагогічні та особистісні якості олігофренопедагога. Професійні знання та вміння. Корекційна робота як специфіка професійної діяльності вчителя-дефектолога. Протипоказання професії дефектолога. Специфіка педагогічної діяльності олігофренопедагога та її структура. Система підготовки дефектологів в Україні, у найбільш розвинених зарубіжних країнах.

Тема 23. Управління і керівництво спеціальною школою

Сутність організаційно-педагогічної діяльності адміністрації спеціальних шкіл. Функції директора, його заступників. Планування навчально-виховної роботи в школі. Види планів, їх структура та зміст. Річний план роботи спеціальної школи.

Внутрішкільне керівництво і контроль у спеціальній школі. Педагогічна рада спеціальної школи: її склад, функції, зміст роботи.

Тема 24. Позакласна робота у спеціальній школі

Роль позакласної роботи в корекції недоліків психофізичного розвитку дітей з ІІ, формуванні їхньої особистості. Завдання та особливості позакласної роботи в школах-інтернатах і групах продовженого дня. Форми і зміст навчальної, корекційної, виховної позакласної роботи.

Тема 25. Методична робота в спеціальній школі

Методична робота в спеціальній школі, її форми. Самоосвітня робота педагогічного персоналу спеціальної школи. Проблеми вивчення, узагальнення і поширення передового досвіду олігофренопедагогів і педагогічних колективів, впровадження в шкільну практику досягнень педагогічної науки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Корекційна психопедагогіка (Олігофренопедагогіка) : навчально-методичний посібник / укл. О.В. Гаяш. Ужгород : ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2021. 255 с.
2. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.
3. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, 2008. 204 с.
4. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. Частина I. 238 с.
5. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Частина II: Навчання і виховання дітей. 224 с.
6. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994. 143 с.

Допоміжна література:

1. Вержиховська О.М., Бонецька О.М., Козак А.В. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з особливостями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2013. 372 с.
2. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
3. Гаяш О.В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку : науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних педагогів, батьків. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2015. 120 с.
4. Гаяш О.В. Наукова концепція Л.С. Виготського про зв'язок навчання і розвитку та її втілення у корекційній психопедагогіці сьогодення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : збірник наукових праць: вип. 7, у 2 т./ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2016. Т.2. С. 40 – 48.

5. Гаяш О.В. Основні аспекти діяльності вчителя-олігофренопедагога в сучасних умовах. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : збірник наукових праць: вип. 12 / за ред. О.В. Гаврилова, В.М. Синьова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2019. С. 64-72.
6. Гаяш О.В. Особливості організації корекційної роботи з дитиною з порушенням інтелекту в інклюзивному класі. *Комплексний супровід дітей з психофізичними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційного центру* : матеріали III-ї Міжнародної наук.-практ. Конф. (27-28 квітня 2014 р., м. Луганськ) / за заг. ред. Т.В. Махукової. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка“, 2014. С. 32 – 35.
7. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями розумового розвитку: навчально-методичний посібник / за ред.: О. В. Чеботарьової, І. В. Гладченко. Київ : ІСП НАПН України, 2016. 81 с.
8. Матвєєва М.П., Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. 164 с.
9. Миронова С. П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. 304 с.
10. Миронова С.П., Гаврилов О.В., Матвєєва М.П. Основи корекційної педагогіки : навчальний посібник / за заг.ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.
11. Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи : навчально-методичний посібник / за ред. В.Ю. Мартинюка, С.С. Зінченко. Київ : Інтермед, 2005. 416 с.
12. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу: навчально-методичний посібник / за наук. ред. О. В. Чеботарьової, І. В. Гладченко. Київ : ІСП НАПН України, 2016. 148 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/707272/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9F%D0%9F%D0%A1.pdf>
13. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням : методичні рекомендації / укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2014. 108 с.
14. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. – Київ : Знання, 2008. 359 с.
15. Синьов В.М. Розумова відсталість як педагогічна проблема : навчальний посібник. Київ : Діа, 2007. 118 с.
16. Спеціальна педагогіка : понятійно-термінологічний словник / за ред. академіка В.І. Бондаря. Луганськ : Альма-матер, 2003. 436 с.

17. Тарасова В.В. Навчання та виховання дітей із порушенням інтелекту : навчально-методичний посібник. Харків, 2017. 125 с.

ПЕДАГОГІКА ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Змістовий модуль 1. Загальні засади педагогіки інклюзивного навчання

Тема 1. Теоретичні аспекти інклюзивного навчання.

Педагогіка інклюзивного навчання: завдання, об'єкт, предмет науки. Категорії педагогіки інклюзивного навчання. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «інклюзивне освітнє середовище, «особливі освітні потреби» «інклюзивна школа», «інклюзивне середовище» «інклюзивне навчання», «інклюзивне виховання» та ін. Місце науки в системі педагогічних наук. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Становлення інклюзивної освіти в Україні: від інтеграції до інклюзії. Інклюзивний клас в закладі загальної середньої освіти: особливості комплектування.

Переваги інклюзивного навчання та основні чинники розвитку інклюзивної освіти.

Тема 2. Компаративістські засади інклюзивного навчання.

Впровадження інклюзивної освіти в США: передумови, нормативно-правове забезпечення, мережа закладів. Досвід впровадження інклюзивної освіти в Італії, Австрії, Бельгії, Нідерландах, Швеції, Німеччині, Норвегії, Фінляндії.

Тема 3. Нормативно-правова база з питань інклюзивного навчання.

Міжнародне законодавство забезпечення інклюзивного навчання. Національна нормативно-правова база у сфері інклюзивної освіти.

Інструктивно-методичні листи МОН України щодо організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти; психологічного і соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; завдань працівників психологічної служби щодо запровадження інклюзивного навчання.

Характеристика нормативно-правового регулювання сфери інклюзивної освіти.

Міжнародні стандарти з прав людини у сфері освіти.

Тема 4. Особливості розвитку особистості.

Закономірності розвитку особистості. Вікова періодизація. Поняття «норма» і «відхилення» у розвитку дитини. Розвиток психіки дітей з інтелектуальними порушеннями. Розвиток емоційної та конативної сфер у дітей з нозологіями. Зміст процесів адаптації, соціалізації, інтеграції.

Особливості соціалізації, адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Основні механізми процесу соціалізації людини. Фактори соціалізації.

Причини невдалої соціалізації дитини. Основні причини недостатнього рівня життєвої компетентності школярів із порушеннями психофізичного розвитку.

Тема 5. Професійна компетентність учителя в умовах упровадження інклюзивної освіти.

Особливості роботи педагога інклюзивного класу. Основні (навчальна, виховна, розвивальна) і допоміжні функції вчителя початкових класів в інклюзивному середовищі початкової школи. Сутність соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів. Закономірності, принципи, функції та напрями соціально-педагогічної діяльності.

Професійна та психологічна готовність педагога до навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Компетенції вчителя в інклюзивній освіті.

Тема 6. Педагогічний супровід дітей з різними психофізичними порушеннями в умовах інклюзивного навчання.

Міждисциплінарна взаємодія команди психолого-педагогічного супроводу. Алгоритм надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг. Асистент учителя, психолог, соціальний педагог, логопед як суб'єкти інклюзивного навчання. Приклади спільної роботи вчителя і асистента вчителя у класі. Роль інклюзивно-ресурсного центру в інклюзивній освіті.

Мета і завдання роботи з батьками в інклюзивному закладі. Принципи побудови роботи з батьками. Зміст і методи вивчення сім'ї. Співпраця команди супроводу та батьків дитини з ООП. Форми взаємодії сім'ї і школи.

Роль міждисциплінарної команди супроводу у навчанні дітей з ООП. Принципи, етапи і методи роботи з батьками дітей, які мають особливі освітні потреби.

Перешкоди при організації професійного співробітництва та шляхи їх подолання.

Тема 7. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища.

Універсальний дизайн та розумне пристосування освітнього простору. Принципи дизайну та особливості його застосування в інклюзивному освітньому середовищі. Облаштування просторово-фізичного інклюзивного освітнього середовища для дітей з ООП. Медіатека та ресурсна кімната.

Скаффолдинг та стратегії універсального дизайну у навчанні.

Принципи та структура універсального дизайну навчання – інклюзивного дизайну.

Змістовий модуль 2. Дидактика інклюзивного навчання.

Тема 8. Дидактичні основи інклюзивного навчання.

Основні категорії дидактики інклюзивної педагогіки. Зміст процесу інклюзивного навчання. Принципи, закономірності, дидактичні умови інклюзивного навчання. Функції інклюзивного навчання. Особливості та етапи планування навчального процесу.

Особливості індивідуалізації та диференціації процесу навчання молодших школярів з різними рівнем розвитку. Поняття про організаційні форми інклюзивного навчання та особливості групових, дистанційних і колективних

форм навчання дітей з особливими потребами. Очікувані результати інклюзивного навчання.

Особливості організації інклюзивного навчання у закладі загальної середньої

Диференційований та індивідуальний підходи у навчанні дітей з ООП.

Виникнення і розвиток інклюзивної освіти та навчання. Специфіка та етапи планування навчального процесу.

Тема 9. Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Індивідуальна програма розвитку дитини з ООП. Етапи виконання індивідуальної програми розвитку. Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма Загальноосвітні, корекційно-розвивальні програми, їх адаптація та модифікація.

Розробка індивідуальної програми розвитку.

Індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності дітей з ооп

Тема 10. Форми навчання дітей в умовах інклюзивного середовища.

Урок як основна форма інклюзивного навчання дітей. Вимоги до уроку та режиму організації уроку в інклюзивному класі. Характеристика структурних елементів уроку. Типологія інклюзивних уроків у початковій школі. Організація навчальної діяльності учнів на уроці в початковій інклюзивній школі.

Методики організації навчання дітей на різних етапах уроку.

Ергономічне забезпечення інклюзивного навчання.

Тема 11. Технології, методи і засоби інклюзивного навчання.

Педагогічні технології як засіб організації освітнього процесу в інклюзивному класі. Технології інклюзивного навчання молодших школярів із сенсорними та мовленнєвими порушеннями. Технології інклюзивного навчання учнів із інтелектуальними порушеннями та порушеннями опорно-рухового апарату.

Поняття «метод», його функції та структура. Класифікація методів навчання. Традиційні й інноваційні методи навчання. Спеціальні методи навчання. Методичні прийоми корекції конативної сфери молодших школярів. Критерії вибору методів навчання.

Засоби навчання. Класифікація засобів навчання. Вимоги до засобів наочності

Застосування традиційних та інноваційних методів навчання у інклюзивних класах. Стратегії викладання в інклюзивній освіті. Особливості застосування засобів навчання в умовах інклюзивного навчання.

Інтенсивні методи розвитку когнітивної сфери. Методи розвитку і корекції емоційної сфери.

Тема 12. Сутність та завдання оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями психофізичного розвитку.

Функції контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів. Складові навчальних досягнень учнів. Види контролю навчальних досягнень учнів.

Потрфолю учнів як засіб оцінювання індивідуальних досягнень.

Роль педагогічної оцінки у стимулюванні учнів з особливими психофізичного розвитку.

Тема 13. Навчально-методичне забезпечення інклюзивного навчання.

Документація інклюзивного закладу, яка регламентує освітній процес. Вимоги до ділової документації корекційних педагогів в інклюзивному закладі. Ділова документація асистента учителя. Внутрішкільний контроль в інклюзивному закладі.

Тема 14. Специфіка виховного процесу в інклюзивному освітньому середовищі.

Особливості організації та планування виховного процесу в інклюзивних класах початкової школи. Принципи, методи, засоби та організаційні форми інклюзивного виховання. Позакласна та позашкільна виховна робота з дітьми.

Діагностика рівнів вихованості учнів початкових інклюзивних класів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Аргіропулос Д., Тарнавська Н. А. Інклюзивна педагогіка: Навчальний посібник для науково-педагогічних працівників, студентів закладів вищої освіти. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. 248 с.
2. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.
3. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб. [Тоні Бут]; пер. з англ. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 190 с.
4. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. [Тім Лорман, Джоан Деспелер, Девід Харві]; пер. з англ. К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. 296 с.
5. Інклюзивна школа: Особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М., Таранченко О. М. та ін. За заг.ред. Даниленко Л. І. [Доповнене вид.]. К., 2010.
6. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.
7. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
8. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / Колупаєва А. А., Таранченко О. М. та ін. / За заг.ред. Колупаєвої А. А. К., 2011. 260 с.
9. Савінова Н. В., Берегова М. І., Борулько Д. М. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Навчально-методичний посібник. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. 166 с.

10. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А. А. Видавнича група «АТОПОЛ», 2012. 120 с.

11. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки [текст]: підручник. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.

Додаткова література

12. Асистент учителя в інклюзивному класі: навч.-метод.посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда / За заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.

13. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.

14. Кайдалова Г. П. Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання в Україні. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [редкол.: А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп та ін.]. Суми :СумДПУім. А. С. Макаренка, 2015. № 6 (50). С. 108–113

15. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.

16. Стеблюк С.В. Методи корекційно спрямованого навчання молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ. № 75, 2021. С. 82-86

17. Стеблюк С.В., Пишка О.П. Гра як метод навчання в інклюзивному освітньому середовищі. Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 43. Т. 2. 2022. С.43-47

18. Стеблюк С.В. Організація навчального процесу у класі з інклюзивним навчанням. Педагогічні науки: теорія і практика, Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 1 (1), 2021. С. 116-121.

19. Стеблюк С.В., Хома О.М. Розвиток початкової освіти в Україні: інклюзивне навчання. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. Том 3. С.218-222

20. Стеблюк С.В., Хома О.М. Педагогічне портфоліо як методичний інструментарій у реалізації завдань мовно-літературної освітньої галузі початкової школи. Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 52. Т. 2. 2022. С.50-54

21. Миронова С. П. Ділова документація асистента вчителя щодо роботи з учнями з особливими освітніми потребами / С. П. Миронова, Т. Г. Олійник. Заступник директора школи. 2016. № 6. С. 55 61.

22. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник. С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвєєва; [за заг. ред. С. П. Миронової]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.
23. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах / За заг.ред. Колупаєвої А. А. К., 2010.
24. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: Підручник. Частина I. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.
25. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с.
26. Школа для кожного: посібник / Упорядник Байда Л. Ю. К., 2015. 60 с.
27. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. Наказ Міністерства освіти й науки України від 08 червня 2018 року, №609. URL: file:C:/ Users / HOME /Downloads /5b1e721d2c67a022705177.pdf
28. Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 (зі змінами від 21.07.2021 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>
29. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-organi-a957>
30. Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр Постанова Кабінету Міністрів №493 від 29 квітня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-%D0%BF#Text>
31. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2021 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 483 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text>
32. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
33. Щодо асистента учня (дитини) в закладах освіти. Лист МОН України № 1/9540-22 від 19.08.2022 р. URL: <https://document.vobu.ua/doc/14771>

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Модуль 1. Загальні питання спецметодики дошкільного виховання.

Тема 1. Загальні питання теорії спеціальної дошкільної педагогіки.

Спеціальна дошкільна педагогіка, її об'єкт, предмет і завдання. Основні категорії порушень розвитку у дітей. Загальні та спеціальні особливості дітей з відхиленнями у розвитку. Принципи корекційно-педагогічного процесу у

дошкіллі. Система корекційної допомоги дошкільнятам з відхиленнями у розвитку. Перспективні напрями розвитку спеціальної дошкільньої педагогіки.

Тема 2. Особистість дитини-дошкільника як суб'єкт виховання.

Вікова періодизація дитинства. Вікові та індивідуальні особливості дітей-дошкільнят. Основні завдання виховання дітей дошкільного віку. Роль дорослого в розвитку дитини. Взаємодія сім'ї та закладу дошкільньої освіти у вихованні дітей. Розвивальне середовище як складова педагогічного процесу для дошкільнят.

Тема 3. Національна система дошкільньої освіти. Інклюзивна освіта у ЗДО.

Дошкільна освіта як складова національної системи освіти. Типи ЗДО та їх функції. Програми навчання і виховання дітей-дошкільнят. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільньої освіти. Історичний екскурс про становлення і розвиток науки про дошкільнє виховання (давній світ, середньовіччя, епохи Відродження та Просвітництва, практика ХІХ ст.). Розвиток вітчизняної теорії та практики дошкільньої освіти (ХІХ-ХХ ст.). Зарубіжні педагогічні концепції дошкільньої освіти ХХ ст. Актуальні сучасні проблеми дошкільньої педагогіки.

Тема 4. Організація навчальної роботи у ЗДО.

Особливості навчання дітей дошкільного віку. Закономірності педагогічного процесу у дошкіллі. Зміст навчання дітей-дошкільнят. Аналіз змісту Базового компоненту дошкільньої освіти. Принципи і типи навчання у ЗДО. Особливості методів навчання у закладах дошкільньої освіти. Форми організації навчання дітей дошкільного віку. Планування педагогічного процесу в дошкіллі. Принципи проведення занять для дітей з інтелектуальною недостатністю.

Тема 5. Інклюзивна освіта у ЗДО.

Особливості впровадження інклюзії у ЗДО. Виховання дошкільників з ООП в умовах інклюзії. Психолого-педагогічний супровід дітей у інклюзивному ЗДО. Реалізація корекційно-розвивального компоненту у інклюзивному ЗДО. Індивідуальний підхід до дошкільнят із ООП в інклюзивному ЗДО.

Тема 6. Психолого-педагогічна готовність дітей старшого дошкільного віку до школи.

Мета, завдання, принципи співробітництва ЗДО із сім'єю. Основні форми співробітництва ЗДО із сім'єю. Наступність, спадкоємність, перспективність у системі безперервної освіти. Готовність дітей до шкільного навчання. Модель готовності дитини-дошкільника до школи: фізична, розумова, особистісна. Основні причини непередготовленості дітей до школи. Адаптація до шкільного навчання.

Модуль 2. Особливості реалізації корекції розвитку для дітей з ООП у дошкільці.

Тема 7. Навчання та корекційно-виховна робота для дошкільнят із ЗПР та з порушеннями мовлення.

Характеристика порушень розвитку дітей-дошкільнят із ЗПР. Специфіка освітніх потреб дітей-дошкільнят із ЗПР. Мета виховання і навчання дошкільників із ЗПР. Характеристика програми розвитку для дітей-дошкільнят із ЗПР (програма «Віконечко»). Розвиток пізнавальної діяльності дитини із ЗПР. Структура програми. Характеристика 3-ти розділів на вибір. Співпраця ЗДО та сім'ї у вихованні дитини із ЗПР. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями мовлення. Завдання і принципи виховання дошкільнят з мовленнєвими порушеннями.

Тема 8. Система навчально-корекційної роботи та виховання для дошкільнят з порушеннями інтелекту та з розладами спектру аутизму.

Психолого-педагогічна характеристика дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями. Особливості фізичного (соматичного) стану дітей-дошкільників з порушеннями інтелекту. Система навчання і виховання дошкільнят з порушеннями інтелекту. Характеристика розділів програми щодо формування елементарних математичних понять та ознайомлення із навколишнім. Завдання розвитку дошкільнят з інтелектуальною недостатністю щодо розвитку мовлення та ігрової діяльності (відповідно до Програми). Основні завдання корекційно-розвиткової роботи з дошкільнятами з порушеннями інтелекту, передбачені розділами Програми щодо сенсорного, фізичного і музичного виховання.

Особливості розвитку дітей з РСА. Організація корекційної роботи з дітьми-дошкільнятами з РСА (програма «Розквіт»). Основні завдання щодо соціального розвитку дітей з РСА (аналіз розділу програми «Розквіт»). Психологічна допомога сім'ї, що виховує дитину з РСА. Загальна характеристика порушень ОРА. Поняття про ДЦП. Корекційна робота з дітьми дошкільного віку, що мають ДЦП.

Тема 9. Фізичне виховання дітей дошкільного віку.

Основні підходи до фізичного виховання дітей дошкільного віку. Завдання фізичного виховання: загальноосвітні та спеціальні. Засоби фізичного виховання в спеціальному ЗДО. Вимога та структура занять з фізкультури. Загартовуючі процедури для дошкільнят. Система роботи ЗДО зі зміцнення психофізичного здоров'я.

Тема 10. Розумове виховання дошкільнят з ООП.

Завдання розумового виховання. Зміст та засоби розумового виховання дошкільнят. Формування мислення дошкільнят з порушеннями інтелекту. Роль знань про навколишнє середовище в розумовому вихованні. Розвиток уваги і пам'яті дітей з інтелектуальними порушеннями. Розвиток сприймання і уяви.

Тема 11. Сенсорне виховання дошкільнят.

Поняття про сенсорний розвиток дитини, сенсорні еталони. Завдання, зміст і методи сенсорного виховання. Особливості сенсорного розвитку на різних вікових етапах. Основні принципи корекційної роботи в ЗДО для дітей з порушеннями зору. Сенсорне виховання як засіб соціальної адаптації дітей з порушеннями зору. Зміст корекційно-виховної роботи з дошкільниками з

порушеннями слуху. Організація корекційної допомоги дошкільникам з порушеннями слуху в умовах ЗДО.

Тема 12. Значення ігрової діяльності для розвитку дошкільнят з ООП.

Діяльність та розвиток дитини. Класифікація дитячих ігор. Особливості гри як засобу всебічного розвитку дитини. Особливості та структура дидактичної гри. Формування ігрової діяльності у дітей з порушеннями інтелекту. Розвиток і формування предметної діяльності, елементів трудової діяльності. Формування продуктивних видів діяльності. Роль вихователя у розвитку ігрової діяльності

Тема 13. Розвиток діяльності та трудового виховання у дошкільному віці.

Значення діяльності у дошкільному віці. Особливості та завдання трудової діяльності дошкільників. Види праці та форми організації трудової діяльності дітей. Особливості формування предметної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями. Формування елементів продуктивної діяльності у дітей з інтелектуальною недостатністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Закон України «Про дошкільну освіту». [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
2. Базовий компонент дошкільної освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/ О.І.Білан, Л.М.Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 264 с.
4. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://old.mon.gov.ua/.../Програма%20розвитку%20для%20дітей%20дошкільного%20ві>
5. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко»/ за заг. ред. Сак Т.В. – Тернопіль: Мандрівець, 2015ю – 304 с.
6. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / наук. Кер та заг.ред. Т.В. Скрипник. Вид 2-ге, без змін. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 240 с.
7. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: «Академвидав», 2006. – 456 с. (Альма-матер).
8. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, спеціальність «Дошкільне виховання». – К.: Видавничий Дім «Слово», 2007. – 352 с.

9. «Про затвердження порядку організації діяльності інклюзивних груп у ЗДО». Постанова Кабінету міністрів України від 28 липня 2021 р. № 769. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>

10. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами». Постанова Кабінету міністрів України від 21 липня 2021 р. №765. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>

Допоміжна література

1. Кисла О.Ф. Корекційна педагогіка: навч. посібник / О.Ф. Кисла. – К.: Кондор-Видавництво, 2015. – 320 с.

2. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник / С.П. Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – 260 с.

3. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами./О.Б. Нагорна. – Рівне, 2016. – 198 с.

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ

МОДУЛЬ І. ЗМІСТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Тема 1. Зміст спеціальної освіти учнів з ІІІ в початкових класах відповідно до вимог НУШ.

Особливі освітні потреби молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. Характеристика змісту початкової освіти. Типова освітня програма для учнів 1-го-4-го класу з інтелектуальними порушеннями. Принципи побудови програми. Ключові і життєві компетентності. Інваріантна складова навчальних планів для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями. Оцінювання навчальних досягнень учнів з ІІІ. Функції контролю навчальних досягнень. Об'єкти оцінювання. Види оцінювання. Свідоцтво досягнень.

Тема 2. Технології та методи навчання молодших школярів з ІІІ.

Корекційно-розвивальні технології навчання учнів з ІІІ. Технології спеціальної освіти: технологія різнорівневого навчання, технологія проблемного навчання, ігрові технології, інформаційні технології, технологія морально-етичного виховання, здоров'язбережувальні технології. Методи навчання дітей з ІІІ.

Тема 3. Наукові засади методики навчання грамоти. Добукварний період навчання грамоти.

Поняття грамоти, її значення в навчанні дітей з ІІІ. Зміст і завдання інтегрованого курсу «Навчання грамоти». Методи навчання грамоти. Звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти і особливості його застосування

при навчанні дітей з ІІІ. Прийоми звукового аналізу та синтезу. Основні періоди та етапи навчання грамоти.

Завдання та зміст добукварного періоду. Методика проведення добукварного періоду навчання грамоти. Методика розвитку усного мовлення й мислення дітей у добукварний період.

Методика формування початкових уявлень про слово, речення, висловлювання. Методика ознайомлення учнів з фонетичними уявленнями. Розвиток фонетичного слуху. Методика підготовки першокласників до письма. Робота над усуненням вад мовлення. Характеристика дидактичного матеріалу, засобів унаочнення.

Особливості структури уроків читання і письма в добукварний період. Орієнтовний зміст роботи на уроці читання в добукварний період. Орієнтовний план уроку письма в добукварний період.

Тема 4. Букварний та післябукварний періоди навчання грамоти.

Етапи букварного періоду навчання грамоти. Завдання кожного з них. Методика проведення букварного періоду навчання грамоти. Система роботи з вивчення звуків і букв за спеціальною програмою. Види аналітико-синтетичних вправ на кожному етапі букварного періоду, методика їх проведення. Види словникових та словниково-логічних вправ, методика проведення.

Методика роботи над реченням і зв'язним текстом у період навчання грамоти. Прийоми опрацювання тексту та сюжетного малюнка.

Методика ознайомлення з новою буквою, етапи і порядок роботи. Структура уроку читання на ознайомлення з новою буквою. Методика навчання читання. Урок письма в букварний період навчання грамоти. Методика формування навичок безвідривного письма сліві. Графічна будова букви, методичні прийоми пояснення елементів писаних букв. Методика роботи з букварем. Розвиток мовлення в період навчання грамоти.

Післябукварний період навчання грамоти. Основні його завдання.

МОДУЛЬ ІІ. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ТА ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ДІТЕЙ З ІІІ У 1-2 КЛАСАХ

Тема 5. Завдання і зміст початкового курсу з математичної освіти. Організація роботи на уроках математики у пропедевтичний період.

Основні завдання пропедевтичного періоду вивчення математики. Основні методи роботи, які використовує вчитель у пропедевтичний період. Організація та методика роботи у пропедевтичний період. Формування поняття про розміри предметів. Формування поняття про масу предметів. Формування просторового орієнтування. Формування кількісних понять. Формування поняття про часові уявлення. Ознайомлення з простими геометричними фігурами. Формування уявлень про лінії і відрізки. Ознайомлення з кругом і колом. Трикутник. Квадрат. Прямокутник.

Тема 6. Методика вивчення 1-го десятка.

Використання наочності на уроках математики. Нумерація чисел в межах першого десятка. Позначення числа цифрою і написання цифр. Порівняння чисел. Додавання і віднімання у межах 10. Розв'язування арифметичних задач у межах 10.

Тема 7. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» дітей з інтелектуальними порушеннями у 1-2 класах.

Предмет, мета і завдання курсу «Я досліджую світ». Освітні галузі «Громадянська та історична», «Соціальна та здоров'язбережувальна», «Природнича». Види інтеграції освітніх галузей (тематична, процесуальна, міжгалузева; в межах однієї галузі; на інтегрованих уроках, під час тематичних днів, в процесі проектної діяльності). Зміст освітніх ліній інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Технології засвоєння змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Методи та прийоми навчання природознавству дітей з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Гаврилов О.В., Липа В.О., Ляшенко О.М., Левицький В.Е., Опалюк О.М., Глоба О.П., Данильченко Є.В. Прикладна корекційна психопедагогіка: олігофренопедагогіка : навчальний посібник / за ред. О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-сервіс», 2014. 592 с.
2. Дидактичні основи навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку : методичний посібник / укл. Л.О. Прядко, О.О. Фурман. Суми : РВВСОІППО, 2015. 114 с. URL: <http://www.soippo.edu.ua/images>

Додаткова література:

1. Басюра А.Д. Прийоми усної лічби в молодших класах допоміжної школи. Київ : Вища школа, 1981. 56 с.
2. Вавіна Л.С. Буквар: для підгот., 1 кл. спец. загальноосв. навч. закл. для розумово відсталих дітей. Київ : «Інкунабула», 2013. 208 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2496917/>
3. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
4. Деркач Н. І. Звукова робота в період навчання грамоти шестиліток. *Початкова школа*. 1990. №11.
5. Деркач Н. І. Навчання грамоти : навч.-метод. посібник для студентів, учителів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2003.
6. Котик Т.М. Методика навчання грамоти : опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2013. 60 с.
7. Литвинова В.В. Математика: підручник для 1 кл. спец. закл. заг. сер. освіти (Н-91). Київ : Либідь, 2019. 160 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/1-klas/15-pdruchniki-dlya-osb-z-osoblimi-osvtnmi-potrebami-1-klas/matematika-pdruchnik-dlya-1-klasu-spetsalnikh-zakladv-zagalno-seredno-osvti-n->

[91-avt-litvinova-v-v/](#)

8. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови : навчально-методичний посібник. Київ : ВД «Слово», 2010. 285 с.
9. Методичні рекомендації до навчання грамоти учнів І-ІІ відділень допоміжної школи / укл. Л. С. Вавіна, Г. М. Росохацька. Київ : РУМК, 1990. 112 с.
10. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, 2008. 204 с.
11. Кравець Н.П. Розвиток мовлення в учнів молодших класів допоміжної школи на уроках читання та української мови. Київ : А.С.К., 1999. 127 с.
12. Психокорекційна педагогіка. Навчальний посібник : Хрестоматія / за ред. В. М. Синьова. В 2-х томах. Том 1. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/32851/1/Psykhokorekt.%20Pedahohika2017_v.1.pdf
13. Програми для дітей з помірною розумовою відсталістю. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditej-u-specialnih-zakladah-osviti/osvita-ditej-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-programi/navchalni-programi/dlya-ditej-z-pomirnoyu-rozumovoyu-vidstalistyu>
14. Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку : наказ Міністерства освіти і науки від 19.09.2022 р. № 836. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/632/9c6/379/6329c6379ad05339839275.pdf>.
15. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах : посібник для вчителя. Київ : Магістр-8, 1997. 256 с.
16. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі. Курс лекцій : навчальний посібник / упоряд. О.В. Гаврилов, О.М. Ляшенко. Хмельницький : ПП Пантюк С.Д., 2003.
15. Трикоз С. В., Блеч Г. О. Я досліджую світ : підруч. для 1 кл. спец. закл. заг. середньої освіти (F 70) : у 2-х ч. Ч. 1. Київ : Либідь, 2020. 112 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1kQ_sQiFvw7d5jWVj3QdZOqHTVPOXLc80/view?usp=sharing
16. Трикоз С. В., Блеч Г. О. Я досліджую світ : підруч. для 1 кл. спец. закл. заг. середньої освіти (F 70) : у 2-х ч. Ч. 2. Київ : Либідь, 2020. – 112 с. URL: https://drive.google.com/file/d/14Vzmqff5sdcZBdd3-7QgG9_jXv4xWDM6/view?usp=sharing
17. Ульянова Т.К. Методика викладання граматики і розвитку мовлення учнів допоміжної школи. Київ. 1990. 94 с.
18. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах : методичні рекомендації для вчителів початкових класів і студентів педагогічних навчальних закладів / укл. А. П. Каніщенко, О. В. Ночвінова. Київ : ІСДО, 1995.

19. Чеботарьова О., Блеч Г., Бобренко І., Гладченко І., Мякушко О., Трикоз С., Сухіна І., Ярмола Н. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями : навчально-методичний посібник / за наук. ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. 233 с.

20. Чеботарьова О.В., Гладченко І.В. Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник. Харків : вид-во «Ранок», 2020. 128 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpratsivnykiv-ospotreby/Uchni-pochatkovykh-klasiv-iz-porushenniamy-intelektualnogo-rozvytku-navchannia-ta-rozvytok-Chebotarova.pdf>

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Модуль І. Загальні питання спеціальної методики навчання української мови. Методика вивчення основних розділів курсу української мови

Тема 1. Спеціальна методика навчання української мови, як наука.

Предмет і завдання спеціальної методики навчання української мови як навчальної дисципліни. Методи дослідження у спеціальній методиці української мови. Зв'язок спеціальної методики навчання української мови з іншими науками. Психолого-педагогічні основи навчання української мови в спеціальних закладах. Джерела вивчення курсу.

Тема 2. Українська мова як навчальний предмет у закладах спеціальної освіти.

Місце української мови в системі навчальних занять. Корекційне значення навчання української мови учнів з інтелектуальними порушеннями. Практична спрямованість навчання української мови. Українська мова як навчальний предмет у спеціальній школі. Завдання і зміст роботи в початковій школі. Завдання і зміст роботи у 5-10 класах. Аналіз програми.

Методи і прийоми навчання української мови у спеціальній школі. Дидактичні засоби, які використовуються на уроках української мови. Урок як основна форма навчально-виховного процесу. Типи уроків української мови.

Тема 3. Вивчення фонетики. Організація та методика проведення уроків з формування фонетичної сторони мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями.

Зміст шкільного курсу фонетики та його значення. Завдання вивчення фонетики: вироблення вмій і навичок правильно артикулювати звуки; розвиток мовленнєвого слуху учнів, мовленнєвої та слухової пам'яті; чітке розмежування звуків і літер; установлення відповідності чи невідповідності між вимовою і написанням.

Методи і прийоми вивчення фонетики: спостереження над звуковим складом слів, фонетичний розбір, визначення наголосу в словах, списування з фонетичним завданням, правильна літературна вимова звуків і звукосполучень, з'ясування співвідношень між написанням і вимовою в словах та ін.

Методика роботи над звуками і буквами. Основні правила поділу слів на склади. Робота над складовою структурою слова. Формування способів звуко-складового аналізу.

Використання наочності й ІКТ у процесі вивчення фонетики.

Тема 4. Формування в учнів мовленнєвих умінь. Робота над лексикою.

Значення вивчення лексики. Труднощі у засвоєнні учнями лексичних понять. Джерела збагачення лексики. Робота над засвоєнням значення слова. Лексико-логічні вправи: вправи над підведення видових понять під родові і розчленування родових понять на видові, вправи на розпізнавання предмета за його ознаками, вправи на порівняння, вправи на просте логічне визначення предмета, вправи на визначення предмета за його дією.

Робота над усвідомленням прямого і переносного значення слова. Робота з однозначними і багатозначними словами, омонімами. Методика засвоєння учнями синонімів, антонімів.

Лексико-стилістичні вправи: види вправ з антонімами, види вправ з синонімами, вправи зі словами, що мають пряме й переносне значення, вправи з багатозначними словами.

Тема 5. Методика вивчення морфологічної будови слова.

Значення і завдання вивчення будови слова. Методика розкриття понять: споріднені слова, основа слова, закінчення, корінь, префікс, суфікс, спільнокореневі слова. Наступність і перспективність у вивченні матеріалу, шляхи подолання труднощів у виділенні основи, кореня, префікса, суфікса. Вправи на розрізнення однокорінних і споріднених слів.

Методика морфемного розбору слів.

Використання наочності й ІКТ під час вивчення будови слова.

Тема 6. Методика вивчення шкільної граматики.

Місце граматики в шкільному курсі української мови. Методика формування граматичних понять в учнів з III.

Значення, завдання, зміст і принципи вивчення частин мови в шкільному курсі. Зв'язок вивчення частин мови з фонетикою, лексикою, синтаксисом, орфографією і розвитком мовлення. Вивчення частин мови на синтаксичній основі. Наступність і перспективність у вивченні частин мови в 1-4 і 5-9 класах.

Методика вивчення іменника, прикметника, дієслова, займенника, прийменника. Методика ознайомлення з числівником, прислівником.

Вправи на утворення однієї частини мови від іншої.

Модуль II. Розвиток мовлення в учнів з ІІІ на уроках читання та української мови. Методика літературного читання.

Тема 7. Розвиток мовлення, як основне завдання навчання української мови у спеціальній школі.

Психолого-лінгвістичні основи методики розвитку зв'язного мовлення учнів. Види мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), їх особливості.

Особливості мовленнєвого розвитку учнів з порушенням інтелектуального розвитку.

Структура й зміст програми з розвитку мовленнєвих умінь, формування культури мовлення й етики мовного спілкування учнів 1-4 класів, 5-9 класів. Завдання та основні напрями роботи з розвитку мовлення учнів з ІІІ на вимовному, лексичному, синтаксичному рівнях.

Способи допомоги учням у процесі розвитку мовлення.

Тема 8. Робота над реченням.

Значення і завдання вивчення теми «Речення». Зв'язок з лексикою, морфологією і розвитком мовлення учнів.

Методика ознайомлення з поняттям «речення». Розвиток умінь визначати межі речення. Розвиток умінь поширювати та ускладнювати речення. Розвиток умінь аналізувати зв'язки слів у реченні.

Вивчення типів речення за метою висловлювання. Робота над засвоєнням поняття «основа речення», «головні члени речення». Вивчення однорідних членів речення. Ознайомлення зі складним реченням.

Тема 9. Робота над зв'язним мовленням.

Методи та прийоми навчання зв'язних висловлювань школярів з ІІІ. Початкове ознайомлення з текстом. Методика роботи над текстом. Ознайомлення з роллю абзаців. Робота над планом. Переказ. Робота над засобами зв'язності. Використання ілюстративного матеріалу.

Тема 10. Методика навчання читанню учнів з інтелектуальними порушеннями.

Освітнє, виховне значення уроків читання. Корекційно-розвиткова роль літературного читання. Завдання уроків літературного читання.

Зміст, мета та завдання уроків читання для дітей з ІІІ у 1-4 класах. Зміст, мета та завдання уроків читання для дітей з ІІІ у 5-9 (10) класах.

Принципи і методи навчання розумово відсталих учнів на уроках літературного читання.

Тема 11. Формування якостей читання в учнів з інтелектуальними порушеннями.

Труднощі при оволодінні навичками читання і корекційна робота по їх подоланню.

Формування навичок правильного, свідомого, виразного і швидкого читання. Види і прийоми читання.

Роль підручника в організації читання учнів.

Тема 12. Методика роботи над художніми творами.

Основні етапи роботи над художнім твором у молодших класах. Особливості методики опрацювання творів різних жанрів: робота над казкою,

робота над оповіданням, робота над віршами, робота над байкою, робота над науково-популярними статтями.

Уроки позакласного читання в спеціальних закладах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Кравець Н. П. Розвиток мовлення в учнів молодших класів допоміжної школи на уроках читання та української мови : навч.-метод. посібник. Київ : А.С.К., 1998. 127 с.

2. Прикладна корекційна психопедагогіка: Олігофренопедагогіка : навчальний посібник. Вид. 2-ге, перер. та допов. / за ред. О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2017. 600 с.

3. Ульянова Т. К. Методика викладання української мови в допоміжній школі. Київ : КГПИ, 1984. 121 с.

Додаткова література:

1. Вавіна Л. С. Літературне читання: підручник для осіб з особливими освітніми потребами (F 70) 3 клас. Чернівці : Букрек, 2020. 160 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1-9vDKAb5EdaNt5LeElcPlzWjwufVWiK4/view?usp=sharing>

2. Вавіна Л. С. Методичні рекомендації з навчання грамоти учнів I-II відділень допоміжної школи. Київ : РУМК спецшкол, 1990. 112 с.

3. Вавіна Л. Розвиток зв'язного мовлення учнів допоміжної школи на основі тексту. *Дефектологія*. №1. 1997. С. 6-10.

4. Вавіна Л. Формування в учнів допоміжної школи навичок усного зв'язного мовлення. *Дефектологія*. № 1, 3. 1998. С.23-26, С.27-31.

5. Вашуленко М. С. Орфоепія і орфографія в 1-3 класах. Київ : Рад. шк., 1982. 104 с.

6. Варзацька Л.О. Навчання мови та мовлення на основі аналізу тексту. Київ, 1986.

7. Висоцька А. М., Блеч Г.О. Українська мова : підруч. для осіб з особлив. освітн. потребами (F 70) : 2 кл. Київ : Либідь, 2020. 160 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1dpCm_vFoJmT1FdGGaRB1DbIzz6RQwfdu/view?usp=sharing

8. Висоцька А. М. Українська мова : підруч. для осіб з особлив. освітн. потребами (F 70) : 3 кл. Київ : Либідь, 2020. 192 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1A7BLoLUsq1zl_zPy2xaC6GvtTPLwzENy/view?usp=sharing

9. Гнатенко В. С. Українська мова : підруч. для осіб з особлив. освітн. потребами (F 70) : 6 кл. Київ : Либідь, 2020. 192 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1nyIjgHC8o-BdO48kLb07v8WuQUBu4hW1/view?usp=sharing>

10. Дидактичні основи навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку : методичний посібник / укл. Л.О. Прядко, О.О. Фурман. Суми : РВВСОІППО, 2015. 114 с. URL: <http://www.soippo.edu.ua/images>
11. Коваль Г. П., Деркач Н. І., Наумчук М. М. Методика викладання української мови : навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів спеціальності «Педагогіка і методика початкового навчання». Тернопіль : Астон, 2008. 288 с.
12. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 280 с.
13. Кравець Н. П. Корекційна робота з розумово відсталими учнями на уроках літературного читання : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. 199 с.
14. Кравець Н. П. Літературне читання : підруч. для осіб з особлив. освітн. потребами (F 70) : 2 кл. Київ : Либідь, 2020. 160 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1doGPbv_v4zmZvN2c-k_4baojyhtrR3O2/view?usp=sharing
15. Кравець Н. П. Літературне читання : підруч. для осіб з особлив. освітн. потребами (F 70) : 4 кл. Київ : Либідь, 2021. 192 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Oz0fHyueQMzXF8nUiRhvU20fVJgINVUm/view?usp=sharing>
16. Кравець Н. П., Дмитрієва М.В. Українська література : підруч. для осіб з особлив. освітн. потребами (F 70) : 8 кл. Київ : Либідь, 2020. 240 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1xEuM8kP2h357k_nK2rmse321DVFhN4WI/view?usp=sharing
17. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД., 2011. 364 с.
18. Навчальні програми з української літератури для 7 – 10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/korekciini_programy/2019/05/24/programi-z-ukrliteratura-7-10-klasi.docx
19. Навчальні програми з української мови для 5 – 10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/korekciini_programy/2019/05/24/5-10-klas-ukr-mova.docx
20. Нізевич О. В. Корекційна роль розвивального навчання на уроках української мови в школі для дітей з вадами інтелекту. *Вісник Луганського педагогічного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*, 2006. № 16. С.41 – 46.
21. Нізевич О. В. Удосконалення змісту програми з української мови для початкових класів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія соціально-педагогічна*. Випуск 6. Відп. ред. В.І. Співак.

Упорядник О.В. Гаврилов. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2006. С.187 – 190.

22. Нізевич О. В. Формування синтаксичних умінь у розумово відсталих молодших школярів у системі розвивального навчання Д.Б.Ельконіна-В.В.Давидова. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія соціально-педагогічна*. Випуск 7 / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2007. С.218 – 221.

23. Нізевич О. В. Творчі вправи на уроках української мови як засіб розвитку мислення учнів з розумовою відсталістю. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*. Випуск 10 / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. С.298 – 301.

24. Спеціальна психологія. Тексти. Частина I / за ред. М.П. Матвєєвої, С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 1999. 158 с.

25. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.

26. Пономаренко Н. В., Тороп К. С. Українська література: підручник для осіб з особливими освітніми потребами (F 70) 9 клас. Чернівці : Букрек, 2020. 272 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/11Hytggiq1lk4GQm8zg0a9-tAqrAD4qSK/view?usp=sharing>

27. Пономарьова К.І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів. Уроки розвитку мовлення в 1-4 класах. Київ : КІМО, 2006. 110 с.

28. Плешканівська Г.М. Українська мова : підручник для 5 кл. допом. школи. Київ : Богдан, 2007. 200 с.

29. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Харків, 1995.

30. Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку : наказ Міністерства освіти і науки від 19.09.2022 р. № 836. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/632/9c6/379/6329c6379ad05339839275.pdf>

31. Ульянова Т. К. Методика викладання граматики і розвитку мовлення учнів допоміжної школи. Київ : КГПИ, 1995. 94 с.

32. Чеботарьова О., Блеч Г., Бобренко І., Гладченко І., Мякушко О., Трикоз С., Сухіна І., Ярмола Н. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями : навчально-методичний посібник / за наук. ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. 233 с.

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Модуль 1. Загальні питання спеціальної методики математики.

Тема 1. Особливості навчальної програми з математики для учнів з інтелектуальними порушеннями.

Мета та завдання навчання математики у спеціальній школі. Зв'язок математики з іншими навчальними дисциплінами. Принципи побудови навчальної програми з математики. Концентричність розташування матеріалів у програмі. Структурні особливості програми з математики. Диференціація навчальних вимог до учнів з різним рівнем засвоєння матеріалу. Особливості навчальної програми для учнів з помірним ступенем порушень інтелекту.

Тема 2. Методи навчання математики у спеціальній школі.

Поняття про методи навчання в школі та їх класифікацію. Вибір методів навчання математики у спеціальній школі. Особливості використання словесних методів на уроках математики у спеціальній школі (розповідь, бесіда, пояснення, інструктаж, робота з книгою). Використання наочних методів на уроках математики для дітей з інтелектуальними порушеннями. Практичні методи в математиці як засіб формування вмінь та навичок, реалізація зв'язку математики із життям. Проблемні методи та методи програмованого навчання математики у спеціальній школі.

Тема 3. Урок математики у спеціальній школі

Основні вимоги до уроку математики. Характеристика структурних елементів уроку математики.

Тема 4. Роль і місце геометричного матеріалу в системі навчання учнів спеціальної школи

Предмет геометрії. Завдання і зміст вивчення геометричного матеріалу в спеціальній школі. Особливості оволодіння учнями з порушеннями інтелекту основами геометричних знань (рівні мислення при вивченні геометричного матеріалу; труднощі при вивченні геометрії; етапи утворення елементарних геометричних понять і уявлень). Особливості оволодіння школярами з інтелектуальною недостатністю основами геометричних знань (помилки при називанні та впізнаванні геометричних фігур; відокремлення істотних ознак від неістотних; порівняння та креслення геометричних фігур; суб'єктивні труднощі вивчення геометрії). Організація вивчення геометричного матеріалу на уроках.

Тема 5. Позакласна робота з математики

Особливості позакласної роботи з математики в спеціальній школі. Форми позакласної роботи з математики (гурткова робота, математичні ігри, хвилинки цікавої математики). Форми позакласної роботи з математики (математична газета, математичний куточок, математична вікторина). Домашні завдання та форми їх перевірки.

Тема 6. Методика розв'язування арифметичних задач

Задачі та їх роль у навчанні та вихованні учнів спеціальної школи. Типи простих задач та їхня мета. Труднощі розв'язування арифметичних задач учнями

спеціальної школи та помилки, які вони при цьому допускають. Організація роботи учнів над розв'язуванням арифметичних задач.

Тема 7. Методика розв'язування складених задач

Навчання учнів самостійному складанню задач. Перехід від розв'язування простих задач до складених.

Тема 8. Методика вивчення дій множення і ділення у спеціальній школі.

Формування в учнів з порушеннями інтелекту поняття про множення і ділення. Навчання табличного множення і ділення в межах 100. Позатабличні випадки множення і ділення. Розв'язування задач у 3-4 класах. Дужки. Порядок їх використання учнями спеціальної школи

Тема 9. Методика вивчення тисячі.

Причини виділення 1000 в окремий концентр та труднощі його вивчення. Усні і письмова нумерація чисел в межах 1000. Знайомство з сотнею як новою лічильною одиницею. Утворення повних трицифрових чисел. Утворення неповних трицифрових чисел і їх запис. Обчислення прикладів на додавання і віднімання в межах тисячі. Обчислення прикладів на множення і ділення в межах тисячі. Особливості розв'язування задач в четвертому концентрі.

Тема 10. Методика вивчення багатоцифрових чисел.

Причини виділення багатоцифрових чисел в окремий концентр та труднощі, які при їхньому вивченні виникають у школярів з порушеннями інтелекту. Вивчення нумерації багатоцифрових чисел у спеціальній школі. Засвоєння дій додавання і віднімання багатоцифрових чисел. Множення і ділення багатоцифрових чисел на одноцифрове число. Множення і ділення на розрядні числа (десятки, сотні, тисячі). Ділення на двоцифрове число та ділення на двоцифрове число з остачею. Розв'язування задач при вивченні багатоцифрових чисел.

Тема 11. Вивчення метричної системи мір у спеціальній школі.

Метрична система мір та основні труднощі її засвоєння школярами з порушеннями інтелекту. Вивчення мір довжини і об'єму. Вивчення мір маси та вартості. Перетворення чисел, які виражаються метричними мірами. Додавання і віднімання іменованих чисел з перетворенням. Виконання дій множення і ділення з числами, вираженими метричними мірами.

Тема 12. Методика вивчення мір часу. Усна лічба на уроках математики

Час та особливості його вивчення учнями спеціальної школи. Засвоєння мір часу у початковій школі та у 5 кл. Перетворення чисел, виражених мірами часу та арифметичні дії з ними. Значення усної лічби для учнів з інтелектуальними порушеннями. Форми і прийоми усної лічби. Види вправ з усної лічби.

Тема 13. Методика вивчення звичайних дробів.

Отримання звичайних дробів. Труднощі при вивченні звичайних дробів школярами з порушеннями інтелекту. Уявлення про неправильний дріб та мішане

число. Порівняння та скорочення звичайних дробів. Арифметичні дії із звичайними дробами (додавання і віднімання).

Тема 14. Методика вивчення десяткових дробів та відсотків у спеціальній школі.

Десятковий дріб, його читання і запис. Порівняння десяткових дробів, скорочення та приведення їх до спільного знаменника. Іменовані числа і десяткові дроби. Арифметичні дії з десятковими дробами (додавання і віднімання). Арифметичні дії з десятковими дробами (множення і ділення). Поняття про відсотки у програмі для учнів з порушеннями інтелекту. Розв'язування задач на відсотки у спеціальній школі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі: Курс лекцій: Навчальний посібник/ Упорядники О.В. Гаврилов, О.М. Ляшенко. – Хмельницький: ПП Пантюк С.Д., 2003. – 272 с.
2. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі: Курс лекцій. Частина 2/ Упорядники О.В. Гаврилов, О.М. Ляшенко, Н.І. Королько. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2006. – 432 с.
3. Королько Н.І. Математика. Навчальна програма для підготовчого, 1-5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. – К., 2014. URL: https://corr.ks.ua/progr_int.htm
4. Королько Н.І. Навчальні програми для 5-9 (10) класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Математика, 8-10 кл./укладачі Н.І. Королько, Н.В. Троїцька. - К., 2016 р. - 45 с.
5. Королько Н.І. Навчальні програми для 5-9 (10) класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Математика, 6-7 кл.
6. Миронова С.П. Вимоги до уроку в спеціальній школі для дітей з вадами інтелекту. Методичні рекомендації/С.П.Миронова// Кам'янець-Подільський, 1998. – 24 с.

Допоміжна література

1. Довідник з елементарної математики/ За ред. П.Ф. Фільчакова. – К.: Наукова думка, 1975.
2. Нікуленко Н.М., Росохацька Т.М. Математика. Підручник для 4-го класу для дітей з особливими потребами/ Н.М. Нікуленко, Т.М. Росохацька//К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 176 с.
3. Капустіна Г.М., Овчинникова Ф.З., Яшкова Л.С. Математика: Підручник для 6-го класу для дітей з особливими потребами. 2-ге вид., змін. – К.: Освіта, 1997. – 208 с..
4. Королько Н.І. Математика: 6 клас. Підручник для дітей з особливими потребами/ Королько Н.І.// К.: Либідь, 2014. – 192 с.

5. Ек В.В. Математика: Підр. Для 8 класу для дітей з особливими потребами.
– К.: Освіта, 1997. – 175 с.

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ

МОДУЛЬ І. ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ

Тема 1. Предмет, завдання, методологічні основи курсу «Спеціальна методика навчання соціально-побутового орієнтування».

Корекційне значення формування в учнів з інтелектуальними порушеннями життєво необхідних практичних навичок. Завдання навчання соціально-побутового орієнтування. Формування навичок соціальної компетентності учнів з інтелектуальними порушеннями. Взаємозв'язок роботи вчителя і вихователя на уроках соціально-побутового орієнтування. Використання міжпредметних зв'язків (рідна мова, читання, математика, трудове навчання) на уроках соціально-побутового орієнтування.

Тема 2. Особливості засвоєння учнями з інтелектуальними порушеннями навичок господарчо-побутової діяльності. Методичне забезпечення кабінету соціально-побутового орієнтування.

Готовність до праці учнів з інтелектуальними порушеннями. Характеристика значних труднощів, які виникають на уроках соціально-побутового орієнтування у дітей з інтелектуальними порушеннями. Характеристика та причини несформованості практичних навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями. Особливості відношення старшокласників з інтелектуальними порушеннями до господарсько-побутової праці.

Відповідні визначені вимоги обладнання, умови організації, упорядкування кабінету соціально-побутового орієнтування.

Вимоги та правила облаштування зон кабінету соціально-побутового орієнтування. Дотримання санітарно-гігієнічних вимог та правил техніки безпеки.

Тема 3. Методи навчання соціально-побутового орієнтування. Класифікація методів навчання на уроках СПО. Словесні методи навчання.

Методи викладення усного матеріалу учням з інтелектуальними порушеннями. Розповідь та вимоги до неї.

Бесіда на уроках соціально-побутового орієнтування. Особливості методу пояснення (інструктажу) на уроках соціально-побутового орієнтування. Організація роботи з друкованим текстом. Інструкції з користування побутовою технікою. Техніка безпеки роботи з електроприладами. Інструкції з користування лікарськими препаратами.

Тема 4. Класифікація, види та характеристика наочних методів навчання соціально-побутового орієнтування.

Мета використання наочних методів. Класифікація наочних методів та засобів навчання, що застосовуються на уроках соціально-побутового орієнтування. Два види наочних методів за джерелом інформації та засобами її одержання. Види наочних методів: демонстрація, спостереження, досліди. Використання допоміжної наочності. Вимоги до демонстрації об'єктів на уроках соціально-побутового орієнтування. Правила проведення, етапи докладного

аналізу об'єкта та послідовність формування вміння проводити аналіз об'єкта на уроці соціально-побутового орієнтування. Технологічна карта, правила її складання, можливості використання та застосування, основні етапи виконання. Метод демонстрації (показу) на уроках соціально-побутового орієнтування. Спостереження та досліди (експеримент) на уроках соціально-побутового орієнтування.

Тема 5. Корекційне значення та характеристика практичних методів навчання соціально-побутового орієнтування.

Корекційно-розвивальне значення формування практичних навичок господарчо-побутової діяльності в учнів з інтелектуальними порушеннями. Особливості психофізичного розвитку дітей, що зумовлюють порушення в процесі трудової діяльності. Характеристика корекційно-розвивального значення процесу трудової практичної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями. Результати виконання трудового завдання. Організація та методика проведення практичних робіт. Вправи на уроках соціально-побутового орієнтування. Практична діяльність на уроках соціально-побутового орієнтування. Планування та етапи майбутньої роботи. Характеристика та організація здійснення самоконтролю (попередній, поточний, підсумковий, заключний) на уроках соціально-побутового орієнтування. Колективні (бригадні) та індивідуальні форми організації практичної роботи. Виконання санітарно-гігієнічних норм та правил техніки безпеки в процесі виконання практичних робіт.

МОДУЛЬ II. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ

Тема 6. Урок, як основна форма навчально-виховної роботи з формування навичок господарчо-побутової праці в учнів, які потребують корекції розумового розвитку.

Тематичне планування під час вивчення курсу соціально-побутового орієнтування. Мета уроків соціально-побутового орієнтування. Навчальні завдання на уроках соціально-побутового орієнтування. Корекційно-розвивальні завдання на уроках соціально-побутового орієнтування. Виховні завдання на уроках соціально-побутового орієнтування. Види занять курсу соціально-побутового орієнтування. Схема занять виконання різноманітних практичних робіт. Схема організації та проведення сюжетно-рольової гри або виконання вправ. Структура занять/уроків-екскурсій.

Тема 7. Характеристика структури уроку соціально-побутового орієнтування.

Особливості підготовчого етапу уроку соціально-побутового орієнтування: підготовка колективу учнів та робочого місця; перехід, адаптація з одного виду діяльності до іншого; приведення нервово-психічної сфери учнів з інтелектуальними порушеннями до оптимального стану.

Характеристика та план основного етапу уроку соціально-побутового орієнтування: повідомлення теми та повторення теоретичних відомостей; ознайомлення з об'єктом роботи; складання плану роботи; виконання практичного завдання; запис у зошиті.

Особливості заключного етапу уроку соціально-побутового орієнтування: оцінка якості виконаної роботи; підведення підсумку виконаної роботи. Домашнє

завдання з уроку соціально-побутового орієнтування та його мета.

Тема 8. Особливості організації та проведення екскурсії на уроках соціально-побутового орієнтування.

Характеристика й особливості навчальної екскурсії соціально-побутового орієнтування. Особливості та характеристика комплексної екскурсії соціально-побутового орієнтування. Характеристика й особливості тематичної екскурсії соціально-побутового орієнтування.

Структура екскурсії з соціально-побутового орієнтування: вступна екскурсія; поточна екскурсія; підсумкова екскурсія. Формування у дітей з інтелектуальними порушеннями навичок ділового спілкування: зі знайомими людьми; з незнайомими людьми в стінах школи; з незнайомими людьми поза школи.

Характеристика трьох етапів навчання дітей з інтелектуальними порушеннями вступати в діалог з оточенням.

Тема 9. Моделювання реальної ситуації на уроках соціально-побутового орієнтування.

Значення рольової гри в навчальному процесі дітей з інтелектуальними порушеннями на уроках соціально-побутового орієнтування. Мета рольових ігор в навчальному процесі дітей з інтелектуальними порушеннями на уроках соціально-побутового орієнтування.

Основні функції рольових ігор в навчальному процесі дітей з інтелектуальними порушеннями на уроках соціально-побутового орієнтування. Особливості та характеристика мотиваційно-спонукальної, навчальної, виховної, орієнтувальної та компенсаторної функцій рольових ігор на уроках соціально-побутового орієнтування.

Характеристика компонентів рольової гри на уроках соціально-побутового орієнтування: ролі; початкова ситуація; рольові дії. Значні можливості рольової гри у виконання практичних, освітніх і виховних завдань навчання.

Організація та проведення сюжетно-рольової гри на уроках соціально-побутового орієнтування. Три ступені складності моделі реальних ситуацій. Алгоритм навчання дітей з інтелектуальними порушеннями умінню брати участь в моделюванні реальної ситуації.

Значення, особливості та правила підготовки та використання реквізиту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Бондар В.І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності. — Київ: Рад. школа, 1988. - 128 с.
2. Водзінський Д.І. Сімейно-побутова культура. - Мінськ, 1981р.
3. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
4. Галецька, Ю. В. Формування соціально-побутових навичок у дітей з помірною та важкою розумовою відсталістю : автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.03 – корекційна педагогіка / Галецька Ю. В. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2015. – 18 с.
5. Гіренко Н. А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі. Методичні рекомендації для студентів дефектологічних факультетів. -

Слов'янськ, 2011. - 130 с.

6. Гіренко Н. А. Світ навколо тебе: 5 клас: навч. посіб. Із Соціально-побутового орієнтування для спец. загальноосвіт. навч. закл. Для розумово відлих дітей / Н. А. Гіренко, С. М. Кізіченкова. – К.: Либідь, 2015р. –80 с.

7. Дробот Л. Виховання санітарно-гігієнічної культури в учнів допоміжних шкіл-інтернатів. // Дефектологія. - 2004. - №3. - С. 30-32

8. Дробот Л. Змістове та методичне забезпечення формування санітарно-гігієнічної культури на уроках соціально-побутового орієнтування у спеціальній школі для розумово відсталих дітей // Дефектологія. - 2005. - №3. - С. 39-42

9. Дробот Л.С., 21ПРЕН Н.І. Соціально-побутове орієнтування для вчителів та учнів допоміжної школи. Посібник для вчителів. - К.: ІСДО, 1995.-152 с.

10. Дробот Л. Стандартизація освітньої галузі „Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі” // Дефектологія. - 2003. - №1. - С. 2-3

11. Дробот Л.С., Мерсіянова Г.М. Соціально-побутове орієнтування учнів допоміжної школи / Л.С. Дробот, Г.М. Мерсіянова. – К.: Освіта, 2012.

12. Дробот Л.С., Видрич Н.І. Соціально-побутове орієнтування для вчителів та учнів допоміжної школи / Л.С. Дробот, Н.І. Видрич. – К.: ІСДО, 1995.

13. Єременко І.Г., Мерсіянова Г.М. Навчання учнів допоміжної школи користуватися знаннями й уміннями. - Київ: Рад.школа, 1977. - 135 с.

14. Конопляста С.Ю. Виховання готовності до господарчо-побутової праці учнів допоміжної школи: Автореф.дис.канд.пед. наук., 1991.-17 с.

15. Максименко С.Д., Бондарь В.И., Бех И.Д. Психологія формування трудових навичків школярів. - Київ.: Рад.школа, 1980. - 110с.

16. Малічен О. Організація та методика дослідження самообслуговчої діяльності учнів допоміжної школи / О. Малічен // Дефектологія, 2000 № 1.

17. Матвєєва М.П., Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. 164 с.

18. Мерсіянова Г.Н. Виконання практичних завдань учнями допоміжної школи. - Київ: Рад. школа, 1985 р.

19. Методичні вказівки до занять з СПО в допоміжній школі А/ Укл. Мерсіянова Г.М. - К : РУМК МНО, 1989. - 76 с.

20. Мищенко О. Удосконалення процесу навчання розумово-відсталих школярів соціально-побутового орієнтування / О. Мищенко //Дефектологія, 2000 №1.

21. Павлова Н.П. Моделювання реальних ситуацій на заняттях з соціально-побутового орієнтування. //Дефектологія. - 1987 -№ 2,- С. 26-28.

22. Павлова Н.П. Організація і методика проведення занять з соціально-побутового орієнтування. // Дефектологія, 1985, № 4. — С. 40-45.

23. Савіцька Г. І. Формування морально-етичних норм в учнів допоміжної школи у процесі соціально-побутового орієнтування: Автореф.канд. дис. канд. пед наук . - К., 2007.- 14 л.

24. Соціально-побутове орієнтування учнів допоміжної школи. Дробот Л.С., Мерсіянова Г.М. Посібник для вчителя. - К.: Освіта, 1992. - 160 с.

25. Соціально-побутове орієнтування. //Укл. Гіренко Н.А., Мерсіянова Г.М.. Програма для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх закладів для розумово відсталих дітей. — К.: МОН, - 2009.

26. Соціально-побутове орієнтування: програми для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей / Укл. Н.А. Гіренко, Г. М. Мерсіянова. – К., 2009. – 39 с.

27. Старцева В. Психологічно-педагогічні особливості соціально-побутового орієнтування дітей-сиріт із ЗПР/ В. 11. Старцева // Дефектологія, 2009.- № 2.

Допоміжна література:

1. Вержиховська О.М., Бонецька О.М., Козак А.В. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з особливостями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2013. 372 с.

2. Висоцька А.М. Основні завдання, форми і методи громадського виховання учнів спеціальних шкіл-інтернатів. // Дефектологія. - 2005.-№3. -С. 29-33.

3. Висоцька А.М. Рівні сформованості громадської вихованості учнів молодших класів допоміжної школи. //Дефектологія. - 2005.-№1,- С. 26-29

4. Виготський Л.С. Основи дефектології // сб.тв.: у 6 т. Педагогіка, 1983.- Т. 5. -369 с.

5. Горбенко С.Л. Основні напрями та зміст становлення рольової поведінки у розумово відсталих школярів // 36.наукових праць. - К-П: НУ ім.Огієнка, 2009. — С. 164-167.

6. Грибова Л.А. Про культуру поведінки. - Київ: Рад.шк., 1983. - 240 с.

7. Еременко И.Г. Олигофренопедагогіка. - Київ: Вища школа, 1985. - 325 с.

8. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.

9. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. Частина І. 238 с.

10. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. Частина ІІ: Навчання і виховання дітей. 224 с.

11. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994. 143 с.

12. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. – Київ : Знання, 2008. 359 с.

13. Синьов В.М. Розумова відсталість як педагогічна проблема : навчальний посібник. Київ : Діа, 2007. 118 с.

14. Спеціальна педагогіка : понятійно-термінологічний словник / за ред. академіка В.І. Бондаря. Луганськ : Альма-матер, 2003. 436 с.

15. Тарасова В.В. Навчання та виховання дітей із порушенням інтелекту : навчально-методичний посібник. Харків, 2017. 125 с.

16. Трудове навчання у допоміжній школі. // Ред. Бондарь В.І. - Київ: Рад.школа, 1982. - 176 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ, АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

МОДУЛЬ I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ. ОBOB'ЯЗКИ, НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СПІЛЬНЕ ВИКЛАДАННЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ/ВИХОВАТЕЛЯ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ.

Тема 1. Нормативно-правові засади інклюзивної освіти в Україні. Посадові обов'язки асистента вчителя та асистента вихователя в закладі освіти з інклюзивним навчанням.

Визначення поняття, додаткові елементи освітнього процесу та необхідні умови для успішного впровадження інклюзивної освіти. Завдання Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти в Україні. Кваліфікаційні вимоги асистента вчителя та асистента вихователя. Практичні навички й особистісні якості асистента вчителя та асистента вихователя. Посада та посадові обов'язки асистента вчителя та асистента вихователя в закладі освіти з інклюзивним навчанням. Відповідність фахової підготовки, знань, вмінь, навичків педагогічних працівників на посаді асистента вчителя та асистента вихователя. Забезпечення, асистентами вчителів та асистентами вихователів соціально-педагогічного супроводу дітей з ООП.

Тема 2. Напрями діяльності асистента вчителя та асистента вихователя в закладі освіти з інклюзивним навчанням.

Організаційна, навчально-розвивальна, діагностична, прогностична та консультативна функції асистента учителя/вихователя. Взаємодія асистента учителя/вихователя з учасниками навчально-виховного, корекційно-розвивального та лікувально-реабілітаційного процесу дітей з ООП. Завдання педагогічного працівника на посаді асистента учителя/вихователя. Права асистента вчителя/вихователя та чинники, які впливають на обов'язки їх професійної діяльності. Взаємодія вчителя/вихователя та асистента вчителя/вихователя, їх обов'язки та спільні дії. Допомога асистента вчителя/вихователя в навчанні, спостереженні, дотриманні дисципліни та організації класу (групи)/ канцелярській допомозі. Функція ресурсної кімнати в корекційній роботі з дитиною з ООП.

Тема 3. Роль асистента вчителя та асистента вихователя в діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Умови ефективного інклюзивного навчання дітей з ООП у закладах освіти. Трьохрівнева структура команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в умовах інклюзивного навчання. Принципи активної взаємодії членів команди супроводу дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання. Функції асистента вчителя/вихователя в межах команди супроводу дітей з ООП в умовах

інклюзивного навчання. Алгоритм професійної взаємодії фахівців інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ) та команди супроводу інклюзивного закладу освіти: Крок 1-4. Види та форми підтримки інклюзивного закладу освіти фахівцями інклюзивно-ресурсного центру. Чинники, які впливають на обов'язки асистента вчителя/вихователя.

Тема 4. Планування роботи асистента вчителя та асистента вихователя в закладі освіти з інклюзивним навчанням. Оптимізація діяльності з ведення документації.

Вимоги до підготовки та розділи Річного плану асистента вчителя/вихователя в інклюзивному закладі освіти. Правила підготовки списку здобувачів освіти з ООП в інклюзивному закладі освіти. Правила оформлення „Журналу обліку консультацій та просвітницьких заходів в інклюзивному закладі освіти. Вимоги до складання Індивідуальної програми розвитку (ІПР) дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання. Вимоги та правила оформлення Журналу спостережень, Графіку роботи асистента вчителя/вихователя, Журналу обліку робочого часу, Журналу щоденного обліку роботи асистента вчителя/вихователя. Правила та вимоги до оформлення Щоденного плану роботи асистента вчителя/вихователя та Журналу обліку методичної роботи.

Тема 5. Сутність процесів адаптації та модифікації для вдосконалення навчального процесу учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного закладу освіти.

Визначення й характеристика Адаптації та Модифікації навчально-корекційного процесу дітей з ООП в умовах інклюзивного закладу освіти. Аналіз та сфери застосування адаптації та модифікації освітніх програм дітей з ООП в умовах інклюзивного закладу освіти. Види адаптації і пристосувань для дітей з особливими освітніми потребами. Характеристика та аналіз шляхів Модифікації освітніх програм дітей з ООП в умовах інклюзивного закладу освіти.

Тема 6. Спільне викладання як запорука успішної взаємодії вчителя/вихователя та асистента вчителя/вихователя.

Спільні цілі індивідуального навчального плану (ІНП) учня з ООП та звіт вчителю/вихователю про спостереження асистента. Стратегії ефективної роботи вчителя/вихователя та асистента вчителя/вихователя. Характеристика основних моделей спільного викладання вчителя/вихователя та асистента вчителя/вихователя. Особливості викладання в команді в умовах інклюзивного класу.

МОДУЛЬ II. РОБОТА АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ/ВИХОВАТЕЛЯ З БАТЬКАМИ, УЧАСТЬ У СКЛАДАННІ ІПР ТА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ/ВИХОВАТЕЛЯ. АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ/ВИХОВАТЕЛЯ

Тема 7. Робота асистента вчителя/вихователя з батьками дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного закладу освіти.

Основні напрями роботи та педагогічної взаємодії асистента вчителя/вихователя з батьками дітей з ООП. Роль батьків, як членів команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, в умовах інклюзивного закладу освіти. Форми співпраці асистента вчителя/вихователя з батьками дітей з ООП. Принципи педагогічної діяльності асистента вчителя/вихователя орієнтовані на інтереси сім'ї. Стратегії ефективного спілкування вчителя/вихователя та асистента вчителя/вихователя з батьками дітей з ООП. 10 правил комунікації з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Тема 8. Участь асистента вчителя/вихователя у складанні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Порядок і зміст діяльності вчителя/вихователя та асистента на попередньому етапі створення ІПР. Зміст діяльності вчителя/вихователя та асистента вчителя/вихователя на діагностичному етапі створення ІПР. Установлення цілей та завдань Індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини з ООП. Порядок і зміст діяльності вчителя/вихователя та асистента у процесі реалізації Індивідуального освітнього плану дитини з ООП. Характеристика дитини з проблемною поведінкою: додаткові освітні потреби та адаптації.

Тема 9. Дидактично-методичне забезпечення діяльності асистента вчителя/вихователя із засвоєння програмового матеріалу дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного закладу освіти.

Зміст роботи асистента вчителя на уроках різних освітніх галузей (ключові компетентності). Три базові принципи універсального дизайну навчання дітей з ООП. П'ять ключових аспектів пристосування навчального середовища для дітей з ООП. Загальні рекомендації щодо організації навчального процесу з дітьми, в яких наявні типові особливості розвитку відповідних порушень. Характеристика категорій учнів із різним рівнем пізнавального розвитку. Формування ключових компетентностей у школярів з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивного навчання.

Тема 10. Особливості засвоєння знань математичної освітньої галузі дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного закладу освіти та алгоритм діяльності асистента вчителя/вихователя.

Особливості засвоєння знань математичної освітньої галузі дітьми з особливими освітніми потребами. Алгоритм діяльності асистента вчителя/вихователя щодо засвоєння знань математичної освітньої галузі дітьми з особливими освітніми потребами. Роль асистента вчителя/вихователя у керуванні процесом навчання математики дітей з особливими освітніми потребами. Аналіз

п'яти етапів відпрацювання алгоритму навчання математики дітей із ООП.

Тема 11. Особливості засвоєння знань мовно-літературної освітньої галузі дітьми з особливими освітніми потребами та алгоритм діяльності асистента вчителя.

Особливості засвоєння знань мовно-літературної освітньої галузі дітьми з особливими освітніми потребами. Алгоритм діяльності асистента вчителя на уроках української мови та літератури у навчанні й вихованні учнів із тяжкими порушеннями мовлення. Алгоритм діяльності асистента вчителя на уроках української мови та літератури у навчанні й вихованні сліпих та слабозорих учнів. Алгоритм діяльності асистента вчителя на уроках української мови та літератури у навчанні й вихованні учнів із порушеннями слуху. Алгоритм діяльності асистента вчителя на уроках української мови та літератури у навчанні й вихованні діти з інтелектуальними порушеннями. Алгоритм діяльності асистента вчителя на уроках української мови та літератури у навчанні й вихованні учнів із порушеннями опорно-рухового апарату.

Тема 12. Арт-терапевтичні технології як засіб корекційно-розвивального впливу на дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Роль асистента вчителя/вихователя у навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями слуху з використанням Арт-терапевтичних технологій. Роль асистента вчителя/вихователя у навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями зору з використанням Арт-терапевтичних технологій. Роль асистента вчителя/вихователя у навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями з використанням Арт-терапевтичних технологій. Роль асистента вчителя/вихователя у навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату з використанням Арт-терапевтичних технологій. Роль асистента вчителя/вихователя у навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення з використанням Арт-терапевтичних технологій. Роль асистента вчителя/вихователя у навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми з гіперактивністю та імпульсивністю з використанням Арт-терапевтичних технологій. Роль асистента вчителя/вихователя у формуванні ключових компетентностей дітей з ООП за допомогою мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

2. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н.М.Дятленко, Н.З.Софій, О.В.Мартинчук, Ю.М.Найда, під заг. ред. М.Ф. Войцехівського. К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
3. Дмитрієва І. В. Командна взаємодія фахівців у процесі індивідуального супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання : Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць. 2016. No 7. URL: <http://aqce.com.ua/vypusk-7-t-1-t-2/dmitrijeva-ivkomandna-vzajemodija-fahivciv-u-procesi-individualnogo-suprovodu-ditini-umovah-inkluzivnogo-navchannja.html> (дата звернення: 05.05.2019).
4. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч-метод. посіб. /Сак Т. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011(Серія «Інклюзивна освіта»)
5. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ, 2016. - 68 с.
6. Інклюзивний клас : асистенти вчителя допомагають учням з особливими освітніми потребами. URL: <https://studway.com.ua/inklyuzivniyklas/> (дата звернення: 15.08.2019). 108 Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі.
7. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта : посіб./ Чорнобой Е., Красюкова-Еннз О. Київ : Паливода А. В., 2012. - 32 с.
8. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / за заг. ред. А.А.Колупаєвої. К.: А.С.К., 2012. - 308 с.
9. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ. Навчально-методичний посібник / Компанець Н. М., Луценко І. В., Коваль Л. В. Київ : Видавнича група «Атопол», 2018. - 100 с.
10. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі: метод. посіб. / уклад.: О. В. Коган та ін. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. - 110 с.
11. 10 правил комунікації з батьками дітей з особливими освітніми потребами. URL:<https://nus.org.ua/articles/10-pravyl-komunikatsiyiz-batkamy-ditej-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy/>(дата звернення: 06.08.2019).
12. Працюємо разом : дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади : посіб. Київ : Паливода А. В., 2012. 50 с.
13. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс і наук.-метод. посіб. / Сак Т. В. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 168 с.
14. Спільне викладання в інклюзивному класі: метод. матеріали. / укладач Н. З. Софій. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 70 с.
15. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: метод. посіб. / за заг. ред. Н. З. Софій, Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с.

16. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навч-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2012. 120 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

17. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник Ш 37. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.

Додаткова література:

1. Інклюзивне навчання: партнерські стосунки з родинами / Колупаєва А. та ін. Київ : Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 10. С. 1, 20–25.

2. Колупаєва А. А., Данілявічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч-метод. посіб. / Колупаєва А. А., Данілявічюте Е. А., Литовченко С. В. Київ : вид. гр. «А.С.К.», 2012. 197 с.

3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч-метод. посіб. Київ, 2010. 96 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

4. Миронова С.П. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / С.П.Миронова, О.В.Гаврилов, М.П.Матвеєва; [за заг. ред. С.П.Миронової]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

5. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

6. Навчально-методичний посібник «Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти : керівництво для тренерів», 2018. 174 с.

Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2019 р. № 221. URL: <https://sqe.gov.ua/law/postanova-kabinetu-ministriv-ukrain-44/>.

2. Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010 р. № 1224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1412-10>.

3. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#n8>.

Про затвердження типової освітньої програми для 5-10 (11) класів спеціальних закладів середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.01.2021 р. № 121. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-10-11-klasiv-specialnih-zakladiv-serednoyi-osviti-dlya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>.